

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Αθήνα, 14 Μαρτίου 2018

Πληροφορίες: Μαρία Μπλιάτη
Τηλ.:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΥΓΕΙΑΣ

Θέμα: Απομάκρυνση νεογνών από μητέρες που δεν διαθέτουν έγγραφα αστικής κατάστασης

Αξιότιμοι κύριοι,

Ο Συνήγορος του Πολίτη στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του κατά το άρ. 103 § 9 του Συντάγματος και το ν.3094/2003 εξετάζει αναφορές πολιτών σχετικά με το πρόβλημα που αναγράφεται ανωτέρω.

Από τη διερεύνηση των αναφορών, τις επαφές της Αρχής με δημόσιες υπηρεσίες και την ενημέρωσή μας από φορείς υλοποίησης προγραμμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης και μέλη της κοινωνίας των πολιτών, διαπιστώθηκε η ύπαρξη μιας διοικητικής πρακτικής, που εμφανίζεται γενικευμένη, η οποία κατατείνει σε σοβαρές παραβιάσεις δικαιωμάτων παιδιών, και η οποία θα πρέπει να αναχαιτιστεί με ενέργειες του Υπουργείου σας, κατά το μέρος που αφορά υπηρεσίες υπό την εποπτεία και τον έλεγχό του.

Συγκεκριμένα, ο Συνήγορος του Πολίτη διαπίστωσε ότι σε δημόσια νοσοκομεία, η κοινωνική υπηρεσία τους, σε συνέχεια γεννήσεων που λαμβάνουν χώρα στη μαιευτική κλινική από μητέρες που δεν διαθέτουν έγγραφα αποδεικτικά της αστικής κατάστασής τους, ζητά την έκδοση εισαγγελικής εντολής για την απομάκρυνση των νεογνών από τις μητέρες και τη φύλαξη των πρώτων σε κρατικό ίδρυμα. Η πρακτική αυτή εφαρμόζεται αδιακρίτως, χωρίς δηλαδή προηγούμενη διενέργεια κοινωνικής έρευνας από την οποία να έχουν προκύψει συγκεκριμένοι λόγοι διακινδύνευσης εκάστου βρέφους από την παραμονή του στο άμεσο ή ευρύτερο οικογενειακό του περιβάλλον και χωρίς να έχουν εξαντληθεί εναλλακτικές μέθοδοι αποφυγής του κινδύνου εμπορίας βρεφών 'χωρίς χαρτιά', που φαίνεται ότι απασχολεί τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες.

Σχετικά με το ζήτημα, θα θέλαμε να επισημάνουμε τα εξής.

Το δικαίωμα του παιδιού στην οικογενειακή ζωή θεμελιώνεται, όπως και η σχέση μητέρας τέκνου, στο ίδιο το γεγονός της γέννησης. Ο βιολογικός αυτός δεσμός μετατρέπεται αυτομάτως σε νομικό και απολαύει της προστασίας του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ, Marckx v. Belgium (προσφυγή αρ. 6833/74) Απόφαση 13 Ιουνίου 1979). Σύμφωνα με αυτό (άρ.8 παρ.2), δεν επιτρέπεται να υπάρξει παρέμβαση δημόσιας αρχής κατά την άσκηση του δικαιώματος τούτου, εκτός αν η επέμβαση αυτή προβλέπεται από τον νόμο και αποτελεί μέτρο το οποίο, σε μία δημοκρατική κοινωνία, είναι αναγκαίο για την προάσπιση των εκεί αναφερομένων σκοπών.

Η απομάκρυνση βρέφους από τη μητέρα μετά τον τοκετό και η τοποθέτησή του σε κρατικό ίδρυμα αποτελεί παρέμβαση δημόσιας αρχής στην οικογενειακή ζωή τους, η οποία θα πρέπει να διερευνηθεί αν πληροί τις προϋποθέσεις του άρ.8 παρ.2 ΕΣΔΑ, προκειμένου να κριθεί ανεκτή.

Σύμφωνα με τη Σύσταση 1601 (2003) της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης, η τοποθέτηση ενός παιδιού σε ίδρυμα πρέπει να αποτελεί την έσχατη λύση και να πραγματοποιείται μόνο όταν είναι απολύτως απαραίτητη και εφόσον δεν επαρκεί κανένα άλλο μέτρο, λιγότερο δραστικό, για την προστασία των δικαιωμάτων του. Η Σύσταση αυτή βρίσκεται σε πλήρη εναρμόνιση με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που έχει διαπιστώσει παραβίαση του δικαιώματος στην οικογενειακή ζωή, όταν η απομάκρυνση του παιδιού από τη μητέρα του αμέσως μετά τη γέννησή του και η τοποθέτησή του σε ίδρυμα, που αποτελεί ένα εξαιρετικά σκληρό μέτρο, πραγματοποιείται χωρίς να υφίστανται «εξαιρετικά επιτακτικοί λόγοι», και μάλιστα μέσω διαδικασίας στην οποία δεν συμμετείχε ούτε η μητέρα ούτε ο σύντροφός της (και φυσικός πατέρας του παιδιού) και χωρίς να εξεταστεί το ενδεχόμενο λήψης ενός λιγότερο παρεμβατικού μέτρου. Τέτοια παρέμβαση στην οικογενειακή ζωή κρίθηκε δυσανάλογη από το Δικαστήριο, ακόμη και ενόψει ανάγκης για τη λήψη προληπτικών μέτρων για την προστασία του παιδιού, και επομένως αδικαιολόγητη, ως μη ‘απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία’ (ΕΔΔΑ, K and T v Finland, Απόφαση, 27 Απριλίου 2000).

Σε ανάλογη κατάληξη οδηγεί και η εξέταση του ζητήματος σε επίπεδο εσωτερικού δικαίου. Το άρθρο 25 του Συντάγματος επιβάλλει τον σεβασμό της αρχής της αναλογικότητας σε κάθε περίπτωση περιορισμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιβαλλόμενοι από τον νομοθέτη ή τη διοίκηση περιορισμοί στην άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων είναι ανεκτοί μόνο όταν είναι ‘αναγκαίοι υπό την έννοια ότι δεν υπάρχει άλλος πρόσφορος τρόπος για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού’, ενώ ‘η σχέση μεταξύ μέσου και σκοπού πρέπει να είναι εύλογη, ώστε να αποτρέπονται υπέρμετρα επαχθείς συνέπειες στον θιγόμενο’ (ΑΠ 851/2017). Αντίθετα, υφίσταται παραβίαση της συνταγματικής αρχής όταν ο περιορισμός παρίσταται προδήλως ακατάλληλος για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού ή οι δυσμενείς συνέπειές του βρίσκονται σε προφανή δυσαναλογία μαζί του ή ακόμη υπερακοντίζουν αυτόν (ΣτΕ 479/2017, ΣτΕ 990/2004 Ολ).

Ως επιδιωκόμενος σκοπός της πρακτικής που έχει περιγραφεί, προβάλλεται από τις υπηρεσίες που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου σας, η έκδοση νόμιμων εγγράφων των μητέρων, προκειμένου να προστατευθούν τα νεογνά από ενδεχόμενη παράνομη διακίνηση ή εμπορία τους, από την οποία -είναι γενικά παραδεκτό- παιδιά χωρίς έγγραφα κινδυνεύουν σε μεγαλύτερο βαθμό από όσο τα τακτοποιημένα από αστικοδημοτική άποψη. Ωστόσο, ελλείψει προηγούμενης κοινωνικής έρευνας για το οικογενειακό περιβάλλον, οι υπηρεσίες αυτές δεν γνωρίζουν εάν οι μητέρες των εν λόγω βρεφών είναι σε θέση να τα προστατέψουν από αυτόν τον κίνδυνο. Με άλλα λόγια, ο κίνδυνος θυματοποίησης των συγκεκριμένων βρεφών από κυκλώματα εμπορίας είναι θεωρητικός και όχι προϊόν έρευνας της εκάστοτε περίπτωσης νεογνού.

Αντίθετα, όμως, το δικαίωμα των παιδιών, που πλήττεται πρακτικά με την γέννησή τους από μητέρες χωρίς έγγραφα, είναι αυτό στην ταυτότητά τους. Αυτού του δικαιώματος, επομένως, η αποκατάσταση είναι εφικτή μέσω της τακτοποίησης των εγγράφων των μητέρων τους. Όμως, το δικαίωμα του παιδιού στην ταυτότητα, όπως κατοχυρώνεται στα άρθρα 7 και 8 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, δεν αφορά μόνο το όνομα και την εγγραφή του παιδιού στο ληξιαρχείο από τη γέννησή του, αλλά έχει και την επί μέρους όψη του να γνωρίζει τους γονείς του και να ανατραφεί από αυτούς, καθώς και της υποχρέωσης του κράτους σε σεβασμό των οικογενειακών σχέσεων του παιδιού, ταυτίζεται επομένως σε μεγάλο βαθμό με το περιεχόμενο του δικαιώματος στην οικογενειακή ζωή, όπως αυτό διασφαλίζεται από την ΕΣΔΑ. Επιπλέον, η ΔΣΔΠ επιβάλλει την υποχρέωση στα Συμβαλλόμενα Κράτη : εάν ένα παιδί στερείται παράνομα ορισμένα ή όλα τα στοιχεία που συνιστούν την ταυτότητά του, να του παράσχουν κατάλληλη υποστήριξη και προστασία, ώστε η ταυτότητά του να αποκατασταθεί το συντομότερο δυνατόν (άρ.8 παρ.2).

Η υπό διερεύνηση πρακτική της απομάκρυνσης των νεογέννητων παιδιών από τη φροντίδα της μητέρας τους με την τοποθέτησή τους σε ίδρυμα δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται

